

Sygn. akt V CSK 182/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 11 grudnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A.K., A.D., E.S., J.B. i A.K.

przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 11 grudnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 18 grudnia 2008 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 27 sierpnia 2008 r. zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody [...] tytułem odszkodowania za bezprawne uwłaszczenie nieruchomości oraz utracone w związku z tym korzyści na rzecz powodów: A.D. – 88.159 zł, E.S., J.B., A.K. i A.K. – po 22.039,75 zł, wraz z ustawowymi odsetkami od konkretnych kwot składających się na te należności, liczonymi od wskazanych dat; oddalił dalej idące w tym zakresie żądania powodów i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 18 grudnia 2008 r. oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Minister Przemysłu Lekkiego wydał w dniu 5 sierpnia 1949 r. orzeczenie o przejęciu na własność Państwa przedsiębiorstwa D., będącego własnością J.H., a orzeczeniem z dnia 28 marca 1951 r. zatwierdził przejęcie na własność Państwa nieruchomości gruntowej, na której znajdował się budynek drukarni.

W dniu 31 lipca 1992 r. Wojewoda wydał decyzję stwierdzającą nabycie przez Przedsiębiorstwo „P.” – z mocy prawa – użytkowania wieczystego gruntu oraz prawa własności znajdujących się na nim budynków. Decyzja ta dotyczyła nieruchomości wchodzącej w skład znacjonalizowanego przedsiębiorstwa J.H. Przedsiębiorstwo „P.” zbyło przedmiotowa nieruchomość małżonkom P. umową z dnia 28 lutego 2000 r.

Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej decyzją z dnia 18 sierpnia 2003 r. stwierdził nieważność orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 28 marca 1951 r. w części dotyczącej nieruchomości gruntowej, zaś Minister Budownictwa decyzją z dnia 28 czerwca 2006 r. stwierdził, że decyzja Wojewody z dnia 31 lipca 1992 r., dotycząca uwłaszczenia Przedsiębiorstwa „P.”, została wydana z naruszeniem prawa.

Minister Gospodarki i Pracy decyzją z dnia 14 grudnia 2004 r. przyznał powodom - będącym następcami prawnymi J.H. – odszkodowania z tytułu

utraconych korzyści: A.D. – 175.347 zł, E.S., J.B., A.K. i A.K. – po 43.836,50 zł. Postępowanie administracyjne dotyczące kolejnego wniosku powodów o dalsze odszkodowania zostało umorzone decyzją Wojewody z dnia 20 kwietnia 2007 r. z uwagi na uchylenie art. 160 k.p.a.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny Sąd Apelacyjny uznał, że źródłem szkody powodów jest decyzja uwłaszczeniowa Wojewody z dnia 31 lipca 1992 r. Decyzja ta umożliwiła przedsiębiorstwu „P.” zbycie nieruchomości małżonkom P. i zamknęła powodom drogę do jej odzyskania oraz pobierania pożytków w postaci czynszu dzierżawnego. Powodowie mogą zatem skutecznie domagać się od pozwanego odszkodowań obejmujących wartość nieruchomości znacjonalizowanej w sposób sprzeczny z prawem i utraconych pożytków – wyliczonych przez biegłego na kwoty odpowiednio: 120.976 zł i 55.372 zł – stosownie do przypadających im udziałów (A.D. – w 1/2 części, pozostali powodowie – po 1/8 części każdy z nich). Jako podstawę rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny wskazał art. 417¹ § 2 zdanie drugie k.c.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c., pozwany podniósł zarzuty naruszenia:

- art. 2 ust. 7 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (Dz. U. Nr 3, poz. 17, ze zm.), § 65 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1947 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa (Dz. U. Nr 16, poz. 62 ze zm.; dalej: „rozp. RM z dnia 30 stycznia 1947 r.”) i § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1946 r. o określeniu trybu ujawnienia w księgach hipotecznych, rejestrach handlowych i innych rejestrach publicznych przejścia na własność Państwa i osób prawnych prawa publicznego przedsiębiorstw, nieruchomości i praw hipotekowanych (Dz. U. Nr 17, poz. 116; dalej: „rozp. MS z dnia 11 kwietnia 1946 r.”) – przez niewłaściwe zastosowanie i pominięcie skutków prawnych pozostającego w obrocie prawnym orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 5 sierpnia 1949 r. przejmującego na własność Państwa przedsiębiorstwa poprzedniczki prawnej powodów;

- art. 75a ust. 2 rozp. RM z dnia 30 stycznia 1946 r. przez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że orzeczenie właściwego ministra zatwierdzające protokół zdawczo-odbiorczy wywołuje skutek prawnorzeczowy;
- art. 361 § 2 k.c. w związku z art. 33 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.) przez błędną wykładnię i przyjęcie powodowie ponieśli szkodę, m.in. w postaci utraty prawa własności nieruchomości, wskutek wadliwej decyzji uwłaszczeniowej Wojewody, orzekającej jedynie o prawie użytkowania wieczystego gruntu;
- art. 361 § 1 k.c. przez błędną wykładnię wyrażającą się w przyjęciu, że pomiędzy szkodą w postaci utraty prawa własności nieruchomości a decyzją Wojewody z dnia 31 lipca 1992 r. zachodzi adekwatny związek przyczynowy;
- art. 378 § 1 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez brak sformułowania samodzielnej oceny prawnej na podstawie właściwych przepisów prawa materialnego, nie wyjaśnienie podstawy prawnej rozstrzygnięcia i nieprzytoczenie przepisów prawa, których zastosowanie zadecydowało o treści wyroku.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnieśli o jej odrzucenie, bądź też wydanie orzeczenia odmawiającego przyjęcia skargi do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się pierwszej kolejności do zarzutów podniesionych w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, stwierdzić należy, że nie znajdują one uzasadnienia. Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiadał się w kwestii dopuszczalności skutecznego powołania się w skardze kasacyjnej na zarzut wadliwego uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji. W orzecznictwie dotyczącym tego

zagadnienia utrwalił się pogląd, zgodnie z którym sporządzenie uzasadnienia w sposób nie w pełni odpowiadający stawianym mu wymaganiom może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej wyjątkowo jedynie wtedy, gdy przedstawione w nim motywy nie pozwalają na przeprowadzenie kontroli kasacyjnej zaskarżonego orzeczenia. Tylko bowiem w takim przypadku uchybienie art. 328 § 2 może być uznane za mogące mieć wpływ na wynik sprawy (por. postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2002 r., II CKN 1368/00, niepubl.; wyroki SN: z dnia 20 lutego 2003 r. I CKN 65/01, niepubl.; z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, niepubl.; z dnia 17 marca 2006 r., I CSK 63/05, niepubl.; z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, niepubl.).

Sposób sformułowania przez skarżącego zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. i przytoczona na jego poparcie argumentacja nie pozwalają uznać, aby uzasadnienie zaskarżonego wyroku dotknięte było wskazanymi wyżej wadami. Mankamenty uzasadnienia, nie posiadające wskazanych cech kwalifikowanych, nie mogą usprawiedliwiać zarzutu naruszenia art. 378 k.p.c.

U podstaw zaskarżonego wyroku legła ocena, że powodowie ponieśli szkodę w postaci utraty prawa własności nieruchomości oraz możliwości pobierania z niej pożytków wskutek wydania przez Wojewodę w dniu 31 lipca 1992 r. bezprawnej decyzji uwłaszczeniowej. Podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutom, kwestionującym trafność powyższego zapatrywania, nie można odmówić słuszności.

W świetle ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, nie ulega wątpliwości, że poprzedniczka prawna powodów utraciła własność nieruchomości położonej w Z. przy ulicy K. 14 w wyniku nacjonalizacji dokonanej ustawą z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, na co wskazuje decyzja Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 5 sierpnia 1949 r. Z ustaleń tych nie wynika, aby decyzja ta została skutecznie zakwestionowana. Co więcej, powodowie nawet nie powoływali się na tę okoliczność. Bezsporny natomiast pozostaje fakt, że decyzją z dnia 18 sierpnia 2003 r. Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej stwierdził nieważność jedynie orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 28 marca 1951

r. zatwierdzającego protokół zdawczo-odbiorczy określający składniki majątkowe znacjonalizowanego przedsiębiorstwa.

Zgodnie z § 75a ust. 2 zdanie drugie rozp. RM z dnia 30 stycznia 1947 r., zatwierdzony orzeczeniem właściwego ministra protokół zdawczo-odbiorczy przedsiębiorstwa objętego właściwą decyzją nacjonalizacyjną (orzeczeniem o przejściu lub przejęciu na własność Państwa albo osób prawnych prawa publicznego, wydanym na podstawie art. 2 ust. 7 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r.) stanowi integralną część tej decyzji. Z unormowania tego wynika, że z samym orzeczeniem zatwierdzającym protokół zdawczo-odbiorczy nie można łączyć skutków przejścia lub przejęcia własności przedsiębiorstwa na rzecz Państwa. Ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r. skutki takie wiąże w sposób jednoznaczny wyłącznie z orzeczeniem właściwego ministra o przejściu albo przejęciu przedsiębiorstwa na podstawie art. 2 lub art. 3 tej regulacji. Orzeczeniu zatwierdzającemu protokół zdawczo-odbiorczy można zatem przypisać jedynie funkcję procesową, określającą prawną formę uznania, że protokół ten został sporządzony zgodnie z normatywnymi wymogami. Stwierdzenie nieważności tego orzeczenia niewątpliwie uzasadnia stwierdzenie nieważności właściwej decyzji nacjonalizacyjnej, jednakże nie powoduje tego skutku automatycznie (zob. wyrok Naczelnego Sadu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 maja 2004 r., OSK 232/04, nie publ.).

W rozpoznawanej sprawie – jak już wspomniano – decyzja nacjonalizacyjna z dnia 5 sierpnia 1949 r. nie została wzruszona. Oznacza to, że w dalszym ciągu pozostaje ona w obrocie i wywołuje określone w niej skutki prawne.

Sąd Apelacyjny pozostawił poza zakresem swoich rozważań kwestię, czy wspomniana decyzja nacjonalizacyjna ma charakter deklaratoryjny, czy też konstytutywny, ani nie dokonał ustaleń pozwalających na przeprowadzenie takiej oceny. Decyzją tą był wszakże związany nawet gdyby uznać, że miała ona charakter deklaratoryjny. Trzeba zauważyć, że orzeczenie to – stosownie do § 1 rozp. MS z dnia 11 kwietnia 1946 r. – stanowiło tytuł do ujawnienia w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości wchodzącej w skład znacjonalizowanego przedsiębiorstwa przejścia jej własności na rzecz Państwa.

Zawierało ono zatem w sobie *sui generis* element konstytutywny. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że sąd w postępowaniu cywilnym obowiązany jest uwzględniać stan prawny wynikający z ostatecznej decyzji administracyjnej, chyba że – co w rozpoznawanej sprawie nie miało miejsca – decyzja została wydana przez organ niepowołany lub w zakresie przedmiotu orzeczenia bez jakiegokolwiek podstawy w obowiązującym prawie materialnym, bądź z oczywistym naruszeniem reguł postępowania administracyjnego. Zasada ta znajduje pełne zastosowanie w odniesieniu do decyzji deklaratoryjnych, zawierających w sobie elementy konstytutywne (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2007 r., III CZP 46/07, OSNC 2008, nr 3, poz. 30).

Sąd Apelacyjny, co trafnie zarzucił skarżący, nie dostrzegł konsekwencji prawnych – pozostającego w dalszym ciągu w obrocie prawnym – orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 5 sierpnia 1949 r. W rezultacie bezzasadnie przyjął, że powodowie ponieśli szkodę wskutek decyzji komunalizacyjnej uznanej za niezgodną z prawem. Decyzja ta nie była źródłem wskazywanej przez powodów szkody. Co więcej, związku przyczynowego między tym orzeczeniem, a ewentualna szkodą powodów – w zakresie uszczerbku wynikającego z utraty prawa własności nieruchomości – nie można byłoby dopatrzeć się również w sytuacji, w której zostałaby stwierdzona nieważność właściwej decyzji nacjonalizacyjnej, gdyż to nie decyzja komunalizacyjna odjęła powodom to prawo (por. uzasadnienie wyroku Sadu Najwyższego z dnia 17 lipca 2008 r., II CSK 110/08, niepubl.). Odmiennego wniosku nie usprawiedliwiają motywy wskazane w uzasadnieniu decyzji Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 grudnia 2004 r. przyznającej powodom odszkodowanie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że związanie sądu w postępowaniu cywilnym decyzją administracyjną nie wyłącza dopuszczalności odmiennej oceny stanu faktycznego przyjętego za podstawę decyzji, ani wnioskowania o skutkach prawnych innych niż te, dla których przewidziane zostało orzekanie na drodze administracyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 1965 r., I PR 88/65, OSNCP 1966, nr 2, poz. 23, uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 23 marca 1993 r., II PZP 1/93, OSNCP 1993, nr 12, poz. 211 i – w składzie siedmiu sędziów – z dnia 16 czerwca 1994 r., II PZP

4/94, OSNAPUS 1994, nr 11, poz. 170 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 1999 r., III CKN 244/98, OSNC 1999, nr 12, poz. 210).

Sąd Apelacyjny wyszedł z odmiennych założeń, co nie pozwala skutecznie odeprzeć podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa materialnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.